UNCE

Bulletin Výzkumného centra pro lidská práva

červen - říjen

Číslo 2-3/2020

V TOMTO ČÍSLE

1. Téma
   - Poznámky k dopadu pandemie COVID – 19 v oblasti postavení menšinových skupin a migrantů
   - Porušování lidských práv Ujgurů se promítne do mezinárodního obchodu
2. Významné události
   - Právo na pokojné shromažďování ve světle Obecného komentáře č. 37 Výboru OSN pro lidská práva
3. Judikatura ESLP
   - První mezistátní stížnost proti České republice před ESLP
4. Nové publikace
   - ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize.

Bulletin Výzkumného centra pro lidská práva (UNCE)

ISSN (on-line): 2571-0923

Vydavatel:

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta,
Výzkumné centrum pro lidská práva
nám. Curieových 7
116 40 Praha 1

e-mail: vclp@centrum.cz
www: http://www.vclp.cz

Editorial

Vážení čtenáři,

Dostáváte do rukou tentokrát poněkud rozsáhlejší číslo 2 až 3, které pokrývá léto a podzim 2020. Letošní rok je díky pokračující pandemii COVID-19 trochu jiný.

To se promítlo také do obsahu tohoto čísla. Příspěvek doc. H. Hofmannové se týká dopadu pandemie v oblasti postavení menšin a migrantů. Článek dr. O. Svobody navazuje na téma *Business a lidská práva* a ukazuje na ekonomické nástroje, kterými může svět reagovat na porušování lidských práv Ujgurů.

Další příspěvky se týkají aktuální činnosti mezinárodních lidskoprávních orgánů. V létě přijal Výbor OSN pro lidská práva *Obecný komentář č. 37 k právu na pokojné shromažďování*, na což reaguje příspěvek dr. Ivany Machoňové Schellongové. Další příspěvek, který zpracovala dr. Alla Tymofeyeva, se týká *mezistátní stížnosti Lichtenštejnska proti ČR* před ESLP.

Jako obykle, Bulletin přináší také anotace a recenze, tentokrát na novou knihu vydanou autory v Ústavu státu a práva AV ČR, která se zabývá právními a etickými problémy současné koronakrize.

Pokud jde o aktivity VCLP (UNCE), ty se ani za současné krize nezastavily, i když některé akce byly přesunuty z jara na podzim.

Díky iniciativě dr. M. Lipovského mezinárodní konference *„The Crime of Genocide Now and Then. Evolution of a Crime"*, naplánovaná na 15.-16.10.2020, proběhla velmi úspěšně, i když musela být převedena do virtuálního prosředí (MS Teams).

Proto počítáme s konáním i další mezinárodní konference k 70. výročí Evropské úmluvy o lidských právech (26-27.11.2020), a to opět ve zcela online formě.

Pochopitelně VCLP bude pokračovat nadále v publikační činnosti, vydávání monografií, Studií z lidských práv a také tohoto Bulletinu. Uvítáme příspěvky do dalšího čísla. Přeji Vám pevné zdraví a klidný podzim.

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.
koordinátor Centra

1. Téma

Poznámky k dopadu pandemie COVID-19 v oblasti postavení menšinových skupin a migrantů

Krátce po počátku pandemie koronaviru začaly mezinárodní organizace vydávat zprávy monitorující omezování či porušování lidských práv během pandemie *(mezi nimi např. Agentura EU pro základní práva - FRA či Evropská komise proti rasismu a netoleranci Rady Evropy - ECRI)*.

Jednou z oblastí, které byla a je věnována zvýšená pozornost, je oblast, která je u nás poněkud stranou pozornosti: a to situace menšinových skupin a migrantů.

Jde především o jejich postavení jako ohrožených skupin, které se z různých důvodů – např. materiálních podmínek, psychosociálních faktorů, bariér v přístupu ke zdravotní péči či legislativy, jakož i diskriminace a rasismu – ocitly za pandemie ve zvláště komplikované situaci.

Řadu intervencí v tomto směru uskutečnil Komisař Rady Evropy pro lidská práva. Například 7. dubna 2020 vyzval členské státy k zajišťování rovné ochrany Romů a kočujících obyvatel během pandemie.[1]

ECRI v květnu 2020 vydává zprávu vyjadřující znepokojení o přetrvávajících potížích, kterým čelí Romové a migranti při přístupu k základní zdravotní péči, jídlu a čisté vodě, a také v možnosti získání ubytování, které jim umožní respektovat pravidla o fyzickém distancování.

ECRI také upozorňuje na to, že v době koronavirové krize jsou Romové a migranti vystaveni ve zvýšené míře nenávistným projevům a násilí.[2]

Většina organizací se však shoduje především na tom, že na počátku tzv. *lockdownu* byly tyto ohrožené skupiny ponechány bez jakékoli pomoci.

Tato skutečnost je o to významnější, že mnoho Romů žije v přeplněných osadách, často bez tekoucí čisté vody, bez počítače, připojení k internetu a dokonce bez elektřiny, nemají zdravotní pojištění a jsou často nezaměstnaní, což je činí v době lockdownu zranitelnějšími. Podobné se týká také migrantů. Ve střediscích pro migranty je obtížné splnit požadavky na fyzickou vzdálenost či hygienu.

Stísněné životní podmínky migrantů a související zdravotní rizika jsou problémem v Německu, Kypru, v Irsku, Portugalsku či Velké Británii.[3] V řadě států jako např. v Belgii, Francii, Řecku, Itálii, Nizozemsku či Španělsku panují drsné pracovní podmínky sezónních a přeshraničních migrujících pracovníků, kteří pracují pod obrovským tlakem a s velmi malou ochranou před nakažením.[4]

Podle údajů ECRI se v důsledku distančního vzdělávání ocitla více než polovina romských dětí mimo přístup ke školnímu vzdělávání, což mimo jiné vede ke zvýšení již tak značné míry předčasného ukončování studia mezi romskými žáky. Mezinárodní organizace zaznamenaly také alarmující zprávy o vyšším počtu výskytu koronaviru u určitých menšinových skupin.

Ve Velké Británii podle studie Úřadu pro národní statistiku byla u obyvatel černé barvy pleti zjištěna 4,2krát vyšší pravděpodobnost úmrtí na infekci COVID-19 než u bílého obyvatelstva. U Bangladéšanů a Pákistánců bylo toto riziko 1,8krát vyšší. Z této studie také vyplývá, že vyšší úmrtnost je částečně způsobena sociálně-ekonomickým znevýhodněním, horším zdravotním stavem a zdravotním postižením.[5]

Studie provedená ve Švédsku v období od března do května 2020 ukazuje, že migranti byli více postiženi infekcemi souvisejícími s COVID-19. Celkově byla prevalence infekce COVID-19 nejvyšší u osob narozených v Turecku, následovaných osobami narozenými v Etiopii a Somálsku.[6]

---

[1] https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/governments-must-ensure-equal-protection-and-care-for-roma-and-travellers-during-the-covid-19-crisis

[2] https://rm.coe.int/statement-by-the-bureau-of-the-european-commission-against-racism-and-/16809ea6b6

[3] Viz např. https://unitetheunion.org/news-events/news/2020/june/link-between-migrant-worker-exploitation-and-covid-19-meat-processing-outbreaks-must-be-addressed/

[4] Viz např. https://www.dw.com/en/germanys-exploited-foreign-workers-amid-coronavirus/a-54360412

[5] https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/articles/coronavirusrelateddeathsbyethnicgroupenglandandwales/2march2020to10april2020

[6] https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin-july_en.pdf

Mezinárodní organizace upozorňují, že Romové, migranti a další menšinové skupiny mohou být vystaveni zvýšenému zdravotnímu a sociálnímu riziku i nadále. Vedle monitorovací činnosti, která byla typická pro první období pandemie, se nyní vytvářejí specializované skupiny, které se zaměřují na určitý okruh problémů: zajištění sociálního distancování a dostupných informací, bojem s diskriminací a xenofobií, přístupem ke zdravotní péči či ekonomickým dopadem pandemie na menšinové skupiny.

U nás se zatím větší pozornosti těmto otázkám nedostává. Částečně to může být tím, že tyto problémy jsou skryté za skutečností, že ohroženi pandemií jsme všichni, jakož i tím, že máme mnohem menší počet migrantů a naší jedinou problematickou menšinou zůstávají Romové, jejichž situaci v době pandemie, na rozdíl např. od Slovenska, nikdo příliš nesleduje.

Helena Hofmannová

Porušování lidských práv Ujgurů se promítne do mezinárodního obchodu

Zacházení s muslimskou menšinou Ujgurů v čínské autonomní provincii Sin-ťiang se v nedávných dnech dostalo opět celosvětové pozornosti, když na začátku října na půdě OSN iniciovala německá vláda výzvu směřovanou Číně, aby dodržovala práva obyvatel Hongkongu, Ujgurů a dalších etnických a náboženských menšin.

Necelých čtyřicet zemí vyjádřilo ve výzvě vážné znepokojení nad lidskoprávní situací v Sin-ťiangu, kritizovalo nucenou práci tamních obyvatel a miliony kamer v ulicích a dalších prostředků dohlížejících na jejich životy.[7]

Je odhadováno, že počet osob, které jsou po blíže neurčenou dobu svévolně zadržovány v tzv. střediscích „politické převýchovy" pod záminkou boje proti terorismu a náboženskému extremismu, dosahuje až jednoho milionu.

Evropský parlament ve svém usnesení označil tuto situaci za „nejrozsáhlejší masové věznění obyvatelstva patřícího k etnické menšině v dnešním světě".[8] Kromě diplomatických kroků a kritických vyjádření na adresu čínské vlády má však porušování lidských práv Ujgurů i závažné praktické dopady, které se promítají do mezinárodního obchodu.

Masové uplatňování nucené práce je podle pozorovatelů výjimečné tím, že je organizováno samotným státem a je součástí širších snah čínské vlády omezit kulturní svébytnost menšiny na jednu stranu a „bojem proti terorismu" a posílením loajality komunistické straně prostřednictvím detenčních táborů, převýchovy a práce na stranu druhou.[9]

Pod systematickým dohledem je velká část místní muslimské populace přesouvána do vládních zařízení, kde musejí pracovat, často i za méně, než je minimální mzda. Státem vlastněné i soukromé společnosti jsou pak klíčové pro fungování tohoto systému. Porušování lidských práv Ujgurů a jejich využívání na nucené práce vede k diskuzím, jak se takovému hromadnému porušování lidských práv postavit, a to i s ohledem na fakt, že místní produkty, především chemikálie, potraviny nebo kovy pocházející z provincie Sin-ťiang zaznamenaly v dovozu do USA o 250 % vyšší nárůst oproti předešlému roku.

Výroba v Sin-ťiang je ale také na počátku globálních dodavatelských řetězců (GVCs) a její primární produkty jsou dále zpracovávány i v jiných částech Číny a následně vyváženy do západních zemí. Např. 84 % čínské bavlny je produkováno právě v Sin-ťiangu, přičemž 33 % oděvů v USA je dováženo z Číny.[10] To samozřejmě komplikuje snahy postihnout situaci v dané oblasti a klade větší nároky na západní společnosti, které musí věnovat náležitou péči výběru svých dodavatelů, tak i na státní instituce, které prošetřují původ importovaného zboží a surovin.[11]

---

[7] Statement by Ambassador Christoph Heusgen on behalf of 39 Countries in the Third Committee General Debate, 6. října 2020.

[8] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 19. prosince 2019 o situaci Ujgurů v Číně („China Cables") (2019/2945(RSP)).

[9] „Enforcing the Ban on Imports Produced by Forced Labor in Xinjiang." A Testimony by Amy Lehr before before the Ways and Means Subcommittee on Trade, 17. září 2020.

[10] Amy K. Lehr, Connecting the Dots in Xinjiang: Forced Labor, Forced Assimilation, and Western Supply Chains, 16. října 2019, s. 2-3.

[11] Např. v případě nedávno přijatého nařízení EU, kterým se stanoví povinnosti náležité péče v dodavatelském řetězci pro unijní dovozce cínu, tantalu a wolframu, jejich rud a zlata pocházejících z oblastí postižených konfliktem a vysoce rizikových oblastí, bylo v České republice jako příslušným orgánem určeno Ministerstvo průmyslu a obchodu.

Ve Spojených státech je proto od konce minulého roku projednáván legislativní návrh, který zakáže dovoz zboží pocházejícího z provincie Sin-ťiang.

Zvažována jsou i další opatření, která by byla zamířena na čínské obchodní společnosti, které mají své aktivity umístěny právě v této oblasti nebo na americké společnosti, které do nich investovaly.

Nad rámec těchto jednostranných opatření přichází v úvahu i širší koordinace v mezinárodních institucích jako OSN nebo OECD a snahy o větší transparentnost v GVCs.

Situace v Sin-ťiang nebude mít ale dopad pouze na export výrobků a surovin z Číny. Trumpova administrativa již na začátku t.r. zakázala pro „porušování lidských práv", včetně „hromadného svévolného zadržování", americkým společnostem obchodovat s pěti čínskými firmami SenseTime, Megvii, Yitu, iFLYTEK, Hikvision and Dahu, které zajišťují sledovací systém v Sin-ťiangu.

Podobně kritický postoj se začíná prosazovat i v Evropské unii. V prosinci 2019 Evropský parlament vyzval další unijní instituce a členské státy k přijetí opatření, které by Čínu vedly k dodržování jazykových, kulturních, náboženských a dalších základních práv Ujgurů, mj. zastavení veškerého vývozu a transferu technologií a služeb, které Čína používá ke kybernetickému sledování, a aby k tomuto účelu účinně využívaly vhodných mechanismů kontroly vývozu.[12]

Legislativní návrh v podobě zpřísnění nařízení, kterým se zavádí režim pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování a tranzitu zboží dvojího užití, kam spadají i sledovací technologie, je již diskutován mezi Evropskou komisí a Radou.

Současně se této otázce dostává rostoucí pozornosti i ze strany nevládních organizací, kdy v září 2020 zveřejnila Amnesty International zprávu, která odhaluje evropské společnosti podílející se na vývozu těchto technologií do Číny.[13] Čínské obchodní společnosti, které využívají nucené práce Ujgurů nebo se podílejí na budování sledovacího státu, jsou tak postupně identifikovány a jejich zahraniční obchod se s největší pravděpodobností i na základě aktuálních legislativních návrhů dočká řady omezení.

[12] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 19. prosince 2019 o situaci Ujgurů v Číně („China Cables") (2019/2945(RSP)).
[13] Amnesty International, Out of Control: Failing EU Laws for Digital Surveillance Export, 21. září 2020.

Je evidentní, že spíše dříve, než později se zacházení s Ujgury negativně promítne do obchodních vztahů mezi Západem a Čínou a povede k dalšímu zhoršení jejich vzájemných politických a obchodních vztahů. Ekonomické nástroje ale mohou mít nakonec na chování Číny větší vliv než diplomatické výzvy.

Ondřej Svoboda

2. Významné události

Právo na pokojné shromažďování ve světle Obecného komentáře č. 37 Výboru OSN pro lidská práva

V červnu tohoto roku přijal Výbor OSN pro lidská práva („Výbor") *Obecný komentář č. 37 k právu na pokojné shromažďování*.[14] Výbor si snad nemohl vybrat příhodnější dobu než letošní rok, kdy v různých částech světa probíhaly masové protesty, včetně demonstrací hnutí *„Black Lives Matters"* v USA, protestů proti prezidentským volbám v Bělorusku, pokračujících demonstrací v Hongkongu či manifestací v Německu a jiných zemích proti opatřením přijatým v souvislosti s celosvětovou pandemií viru covid-19. Mnoho států vyhlásilo kvůli pandemii výjimečný či nouzový stav a opatření, která byla přijata, často vedla rovněž k omezení práva na shromažďování.[15]

Výbor v Obecném komentáři autoritativně definuje klíčové aspekty práva na pokojné shromažďování, včetně jeho definice, rozsahu, povinností států a možností omezení.

[14] Human Rights Committee, General comment No. 37, Article 21: right of peaceful assembly, adopted by the Committee at its 129th session (29 June to 24 July 2020)
[15] Tato opatření byla také napadaná u soudů. Například Ústavní soud Německa rozhodoval několik stížností na zákaz shromáždění z důvodu prevence šíření viru covid-19. Zatímco soud rozhodl o neústavnosti plošných zákazů (13. srpna 2020, rozhodnutí v souvislosti s plánovanou demonstrací v Giessenu), v jiných případech potvrdil zákaz konání shromáždění, pokud organizátoři neprokázali dostatečné zajištění dodržení hygienických předpisů (30. srpna 2020, rozhodnutí v souvislosti s plánovanou demonstrací v Berlíně).

Obecné komentáře Výboru slouží zejména k ujasnění výkladu konkrétního práva stanoveného Mezinárodním paktem o občanských a politických právech („Pakt"), v tomto případě práva na pokojné shromažďování, stanoveného v článku 21 Paktu.[16]

Přijetí Obecného komentáře předchází proces diskusí v rámci Výboru, ale také jednání se státy, nevládními organizacemi, představiteli akademické sféry a jinými aktéry, kteří chtějí obsah Obecného komentáře ovlivnit prostřednictvím vlastních stanovisek a podnětů.

Jedná se o proces transparentní a otevřený, přičemž i diskuse členů Výboru je veřejná. Výbor při zpracovávání Obecného komentáře vychází především z vlastní judikatury a doporučení učiněných při projednávání zpráv států, ale odkazuje též na jiné prameny mezinárodního práva[17] či *soft law* instrumenty.[18]

Obecný komentář tak představuje shrnutí statu quo ohledně daného práva a je důležitým vodítkem nejen pro Výbor, ale také pro státy, které prostřednictvím svých orgánů, včetně soudních, dané právo vykládají a aplikují, jakož i pro jednotlivce, kteří se daného práva dovolávají.

Autoritativnost obecných komentářů potvrzuje také skutečnost, že se na ně odvolávají mezinárodní a regionální soudní orgány, včetně Evropského soudu pro lidská práva.[19]

Dle Výboru patří právo na pokojné shromažďování k základním pilířům participativního systému vládnutí založeného na demokracii, lidských právech a pluralismu.[20]

Evropský soud pro lidská práva jej považuje za „základní právo v demokratické společnosti", které „není možno vykládat restriktivně".[21]

Nedodržování práva na pokojné shromažďování je typickým znakem represe.[22] Právo na pokojné shromažďování je právo jednotlivců, které je vykonáváno kolektivně.[23]

Toto právo zahrnuje jak účast na shromáždění, které může vzniknout i spontánně, tak jeho přípravu. Článek 21 Paktu chrání právo se shromažďovat pokojně, z jeho ochrany jsou tedy vyloučena shromáždění násilná, pro něž je příznačné rozsáhlé a závažné násilí.[24]

Takovéto násilí zahrnuje použití síly, které vede ke zranění, smrti nebo závažnému ničení majetku.

Na druhou stranu izolované projevy násilí některými účastníky shromáždění nemohou být přičteny ostatním účastníkům a shromáždění jako takovému. Jelikož není vždy jednoduché charakterizovat shromáždění jako zcela pokojné či násilné, Obecný komentář vychází z presumpce shromáždění pokojného.

Jednotlivé násilné projevy nečiní shromáždění násilným, nicméně pokud jsou takovéto projevy v rámci shromáždění zjevně rozšířené, účast na takovýchto shromážděních není již článkem 21 chráněna. V souladu s článkem 20 Paktu pokojné shromáždění také nesmí sloužit k propagaci války či šíření národní, rasové nebo náboženské nenávisti.

Pod ochranu článku 21 Paktu spadají různé formy projevu práva na pokojné shromáždění, včetně shromáždění konaných venku, uvnitř i virtuálně – demonstrací, protestů, setkání, procesí či náhodných shromáždění davu – stacionární (demonstrace) i mobilní (pochody).

---

[16] Ostatní smluvní orgány rovněž přijímají obecné komentáře či doporučení sloužící k témuž účelu.

[17] Obecný komentář č. 37 odkazuje například na Statut Mezinárodního trestního soudu.

[18] Obecný komentář č. 37 odkazuje například na Deklaraci práv původního obyvatelstva či Základní principy použití síly.

[19] Ocalan v. Turkey, Application No. 46221/99 (2005), Makaratzis v. Greece, Application No. 50385/99 (2004), Melnychenko v. Ukraine, Application No. 17707/02 (2004)

[20] General Comment, para. 1

[21] Chumak v. Ukraine, Application No 44529/09, Judgment of 6 March 2018, para. 36

[22] General comment No. 37, para. 2

[23] Coleman v. Australia (CCPR/C/87/D/1157/2003), para 6.4.

[24] První věta článku 21 Paktu uvádí: „Uznává se právo na pokojné shromažďování." Toto právo je zaručeno v mnoha mezinárodních a regionálních instrumentech, včetně Všeobecné deklarace lidských práv (článek 20), Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (článek 11), Americké úmluvě o lidských právech (článek 15) a Africké chartě lidských práv a práv národů (článek 11). Řada mezinárodních organizací, včetně OBSE, přijala směrnice týkající se práva na pokojné shromažďování (OSCE, Guidelines of Freedom of Assembly, 2019, 3rd edition). Dle portálu www.rightsofassembly.info je právo na pokojné shromáždění zaručeno v 184 ústavách států (193 členů OSN). V České republice je toto právo chráněno především Ústavním zákonem č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listinou základních práv a svobod (článek 19) a zákonem č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů.

Obecný komentář potvrzuje *právo na anonymitu při výkonu tohoto práva* a výslovně uvádí, že nošení masek, kukel či jiné krytí obličeje má být povoleno, ledaže by existovaly obzvlášť závažné důvody pro zákaz, a nemůže být považováno jako určující pro označení shromáždění jako násilného.[25]

Dle Obecného komentáře právu na pokojné shromáždění odpovídá povinnost států toto právo respektovat a zajistit, což v sobě zahrnuje jak negativní, tak i pozitivní závazky států.[26]

Negativní závazek znamená nezasahování do tohoto práva ze strany státních orgánů, včetně prostřednictvím zákazu, omezení, blokování, rozpuštění pokojného shromáždění či uložení sankcí jeho organizátorům bez závažných důvodů. Pozitivní závazek představuje povinnost umožnit konání pokojného shromáždění, tak aby jeho účastníci mohli naplnit svůj cíl, což zahrnuje také ochranu účastníků před násilím ze strany jiných osob, například proti-demonstrantů či členů soukromých bezpečnostních složek. Povinností státu je nejen pokojné shromáždění násilně nepotlačovat, ale též zabránit násilí proti jeho účastníkům ze strany třetích stran.

Jak vyplývá ze znění článku 21 Paktu, právo na pokojné shromažďování není absolutní a je možno jej omezit na základě kritérií zákonnosti, přiměřenosti a nutnosti z důvodů výslovně uvedených v článku 21, tedy za účelem dosažení legitimního cíle. Mezi tyto taxativně vymezené důvody patří ochrana národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví, morálky nebo práva a svobod druhých.

Omezení musí být vždy stanovena v zákoně či administrativním předpisu vydaném na základě zákona a být dostatečně konkrétní. Jakékoliv omezení musí být učiněno na základě posouzení konkrétní situace. Plošná omezení jsou vždy disproporční a tedy v rozporu s článkem 21 Paktu. Omezení musí být vždy nutná a proporcionální, a musí být nejméně narušujícím prostředkem k dosažení legitimního cíle, kvůli němuž je právo omezováno. Musí tedy dojít k posouzení a zvážení povahy a negativního dopadu omezení práva na jedné straně a užitku pro dosažení sledovaného cíle *(jako například ochrana veřejného zdraví)* na straně druhé. Pokud negativní dopad převyšuje účinek, je omezení nepřiměřené.

Břemeno odůvodnění omezení nese pokaždé stát, jehož orgány musí vždy zvážit možnost mírnějších opatření před úplným zákazem shromáždění. Pokud je to možné, umožnění konání shromáždění by mělo být vždy „v dohledu a dosahu" cílové skupiny. Pokud stát shromáždění sice povolí, ale umožní jeho konání v zásadní vzdálenosti od centra města, kde nemůže zasáhnout cílovou skupinu a veřejnost, dopouští se porušení článku 21.

Obecný komentář se též vyjadřuje k oznamovacím režimům, které se k výkonu práva na pokojné shromáždění vztahují. Zatímco toto právo by nemělo být předmětem povolení, které je v rozporu s jeho povahou jakožto práva základního, státy mohou zavést oznamovací režimy, jejichž smyslem by mělo být umožnění výkonu tohoto práva. Oznamovací povinnost nesmí být zneužita k omezení či potlačení práva na pokojné shromažďování, a procedura musí být transparentní, bez přehnaných požadavků na organizátory shromáždění a bezplatná.[27]

Obecný komentář obsahuje rovněž podrobné vodítko pro policisty a další silové orgány pokud jde o jejich roli v zajištění výkonu práva na pokojné shromažďování, výkon tohoto práva v kontextu výjimečného stavu či ozbrojeného konfliktu, a vztah tohoto práva k ostatním právům dle Paktu, zejména práva na sdružování a vyjadřování.

Přestože právo na shromažďování není uvedeno mezi nederogovatelnými právy dle článku 4 Paktu, státy se mohou k derogaci v průběhu výjimečného stavu uchýlit pouze pokud nemůžou dosáhnout daného účelu, například ochrany veřejného zdraví v době pandemie, prostřednictvím omezení umožněných přímo v článku 21.

Pokud se však k derogacím uchýlí, tyto musí být v souladu s přísnými požadavky uvedenými v článku 4 Paktu.[28]

Obecný komentář se na několika místech vyjadřuje k novým technologiím, ať už v souvislosti s virtuálně konanými shromážděními či s užitím technologie k jejich organizaci, včetně sociálních sítí, a zdůrazňuje, že státy nesmí blokovat internetové služby, aby shromážděním zabránily či jinak prostřednictvím těchto technologií do organizace či konání shromáždění neoprávněně zasahovat.[29]

---

[25] General comment no. 37, para. 60
[26] Ibid., para. 21
[27] General comment no. 37, paras. 70 - 73
[28] Ibid, para 96
[29] Ibid, para 34

Použití nových technologií v souvislosti s právem na shromažďování přináší rizika sledování a sběru dat, která mohou vést k porušení práva na soukromí (článek 17 Paktu).

Je možno očekávat, že jeden z následujících obecných komentářů Výboru se bude věnovat právě právu na soukromí, jehož požívání je v souvislosti s rozvojem technologií vystaveno novým a četným rizikům.[30]

Ivana Machoňová Schellongová

[30] Srov. Martin Scheinin, U.N. Human Rights Committee General Comment No. 37 on Freedom of Assembly: An Excellent and Timely Contribution, Just Security, 30 July 2020

3. Judikatura ESLP

První mezistátní stížnost proti České republice před Evropským soudem pro lidská práva

Od srpna letošního roku čelí Česká republika poprvé ve svých dějinách mezistátní stížnosti před Evropským soudem pro lidská práva (ESLP), a to ze strany Lichtenštejnska. Pokud by Česká republika spor u ESLP prohrála, mohla by výhledově přijít o cca 600 hektarů pozemků, kam patří mimo jiné zámky Lednice a Valtice.[31]

Zámek Valtice. Foto: Repro z webu https://www.uzasnamorava.cz/kam-vyrazit-pamatka/zamek-valtice

[31] Lichtenštejnsko se kvůli vyvlastnění pozemků v Česku obrátí na ESLP, ČTK, 19.8.2020. URL: https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/lichtenstejnsko-se-kvuli-sporu-s-ceskem-o-pozemky-obrati-na-eslp/.

Zámek Lednice, Foto: Repro z webu https://www.kudyznudy.cz/aktivity/zamek-lednice

Institut mezistátních případů je poměrně ustálenou záležitostí. Ke dnešnímu dni bylo k ESLP podáno 28 mezistátních stížností.[32] Přičemž počet stížností za posledních 20 let je větší než za prvních 50 let existence soudu, tedy v období od roku 1950 do roku 2000 bylo podáno 12 stížností, a od roku 2000 bylo podáno 16 stížností. Rekordním se stal rok 2020, během kterého bylo ke dnešnímu dni[33] podáno pět mezistátních stížností.[34]

Tento nárůst počtu stížností odpovídá celkovému trendu zrychlení práce ESLP a širších technických možností v 21. století. První mezistátní stížnost podle EÚLP, tenkrát ještě k Evropské komisi pro lidská práva (EKPL), byla podána *Řeckem proti Spojenému království*. Týkala se údajného porušení lidských práv na Kypru v souvislosti se zákazem vycházení v některých Řeckých městech. Tehdy EKLP dospěla k závěru, že k porušení EÚLP nedošlo.[35] Další případy, které řešily orgány Evropské úmluvy o lidských (EÚLP) se zabývaly například metodami výslechu britských bezpečnostních složek za konfliktu v Severním Irsku,[36] násilnostmi v Gruzii během konfliktu s Ruskem[37] nebo událostmi na Krymu[38] a na východě Ukrajiny.[39]

[32] Q & A on Inter-State Cases, říjen 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Press_Q_A_Inter-State_cases_ENG.pdf.
[33] 14. října 2020.
[34] Lotyšsko v. Dánsko ze dne 19.2.2020, Nizozemsko v. Ruská federace ze dne 10.7.2020, Lichtenštejnsko v. Česká republika ze dne 19.8.2020, Arménie v. Ázerbájdžán ze dne 27.9.2020 a Arménie v. Turecko ze dne 4.10.2020.
[35] Řecko proti Spojenému království, stížnost č. 176/56, zpráva EKLP ze dne 26.9.1958.
[36] Irsko proti Spojenému království, stížnost č. 5310/71, rozsudek ESLP ze dne 18.1.1978.
[37] Gruzie proti Rusku, stížnost č. 13255/07, rozsudek ESLP ze dne 3.7.2014.
[38] Ukrajina proti Rusku, stížnost č. 20958/14 (rozsudek zatím nebyl vydán).
[39] Ukrajina proti Rusku (II), stížnost č. 43800/14 (rozsudek zatím nebyl vydán).

Ukrajinu lze pojmenovat rekordmanem při podávání stížností k ESLP proti Rusku. K dnešnímu dni se jedná o 8 případů.[40]

I když Česká republika je stranou EÚLP již od 1. ledna 1993, první mezistátní stížnost proti ČR byla podána k ESLP až po 27 letech účinnosti tohoto instrumentu. Takový postup však není neobvyklý a většina smluvních stran EÚLP se nikdy mezistátního řízení neúčastnila.

Do nedávna by se dal tvrdit dokonce i opak, že mezistátní spory před ESLP jsou záležitostí spíše výjimečnou.

Lichtenštejnsko se obrátilo na ESLP s mezistátní stížností proti České republice dne 19. srpna 2020.

Namítá porušení článku 6 (právo na spravedlivý proces), článku 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), článku 13 (právo na účinné opravné prostředky), článku 14 (zákaz diskriminace) EÚLP a článku 1 Protokolu č. 1 (právo na majetek) k EÚLP. Shrneme-li předmět stížnosti, jedná se o spor o majetek v České republice, který byl vyvlastněný rodu Lichtenštejnů po druhé světové válce na základě tzv. *Benešových dekretů*.

Lichtenštejnsko tvrdí, že jde o nesprávnou aplikaci práva, kdy české orgány prohlásily rodinu Lichtenštejnů za příslušníky německé národnosti. Údajně se jedná o nespravedlivý a diskriminační přístup státních orgánů České republiky, jež měl za následek porušení EÚLP. Pokud jde o proceduru přijatelnosti mezistátních stížností, je poměrně jednoduchá. Zde neplatí článek 35 EÚLP, který stanoví taková pravidla jako je dodržení šestiměsíční lhůty, vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy atd. Čl. 35 EÚLP se formálně týká pouze individuálních stížností, ale v praxi k němu ESLP v určité míře přihlíží.[41]

Nicméně skutečnost, že žádné podání států dosud ještě nebylo zamítnuto, hovoří o tom, že ESLP je v tomto smyslu shovívavý ke státům na rozdíl od individuálních stěžovatelů, kde je 95 % stížností zpravidla zamítnuto pro nedodržení požadavků čl. 35 EÚLP nebo pravidla 47 Pravidel ESLP.

EÚLP však pamatuje na pravidla řízení, která se týkají pouze států jako stěžovatelů.

Jedná se o článek 55 EÚLP, který má název Vyloučení jiného způsobu urovnání sporu a má následující znění*: „S výhradou zvláštního ujednání Vysoké smluvní strany souhlasí, že mezi sebou nepoužijí smluv, úmluv nebo prohlášení, které jsou mezi nimi v platnosti, k tomu, aby formou stížnosti předkládaly spory vyplývající z výkladu nebo aplikace této Úmluvy k jinému způsobu urovnání, než jaký je stanoven touto Úmluvou."*

Na základě tohoto ustanovení se smluvní strany EÚLP zavazují používat pro řešení lidskoprávních sporů pouze řízení před ESLP. Tímto způsobem se dodržuje podmínka, že stížnost by neměla být předložena jinému mezinárodnímu orgánu.

Co se týče procedury projednávání mezistátních sporů, je také kratší a jednodušší ve srovnání s individuálními stížnostmi podle čl. 34 EÚLP. Pokud tedy byla stížnost ve věci *Lichtenštejnsko v. ČR* podána v letos v srpnu, očekává se, že koncem letošního nebo začátkem příštího roku pošle ESLP tento případ oficiálně k vyjádření české vládě.

Ta pak musí ve lhůtě šesti měsíců vyhotovit odpověď. Poté se bude moci během půlroční lhůty k věci vyjádřit vláda Lichtenštejnska. Mark Villiger, bývalý soudce ESLP za Lichtenštejnsko, odhaduje, že s ústním řízením lze počítat pravděpodobně v roce 2022.[42]

Pokud věc nebude mít žádné komplikace, rozsudek ESLP lze očekávat cca půl roku až rok po zahájení ústního jednání. Celkově by mohla být věc vyřešena v roce 2023. To však pouze v případě, pokud ve sporu nevzniknou politické otázky.

Například stížnost Ukrajiny ohledně Krymu z roku 2014 se dostala k ústnímu jednání velkého senátu ESLP až dne 11. září 2019 a ani po roce zatím ještě žádný rozsudek vydán nebyl.

Alla Tymofeyeva

---

[40] Inter-State applications. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/InterState_applications_ENG.pdf.

[41] ULFSTEIN, Geir, RISINI, Isabella. Inter-State Applications under the European Convention on Human Rights: Strengths and Challenges, 24. ledna 2020. URL: https://www.ejiltalk.org/inter-state-applications-under-the-european-convention-on-human-rights-strengths-and-challenges/

[42] Lichtenštejnsko se kvůli vyvlastnění pozemků v Česku obrátí na ESLP, ČTK, 19.8.2020. URL: https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/lichtenstejnsko-se-kvuli-sporu-s-ceskem-o-pozemky-obrati-na-eslp/.

4. Nové publikace

ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, ISBN: 978-80-87439-45-6, 90 s.

Již od jarních měsíců roku 2020 jsou regulace přijaté za účelem boje proti pandemii nemoci covid-19 jedním z nejdiskutovanějších témat. Závažnost zásahů do individuálních práv a šíře různých omezení vyvolávají přirozeně celou řadu otázek.

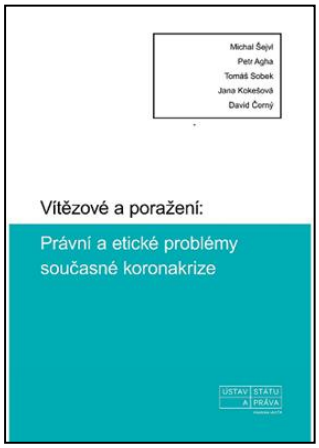

Kolektiv pracovníků Ústavu státu a práva Akademie věd ČR zpracoval monografii o šesti kapitolách, v nichž se zaměřil výlučně na teoretické aspekty protiepidemických opatření a jednání státu v době přetrvávající pandemie.

Přestože publikace vznikla velmi rychle *(již v květnu 2020)*, a reflektuje tedy významné události jarní „první" vlny pandemie v České republice, její teoretické zaměření daleko přesahuje dilemata jarních měsíců boje proti pandemii nemoci covid-19, anebo omezování práv z důvodu ochrany veřejného zdraví.

Hloubka filosofických úvah všech šesti kapitol neumožňuje na tomto místě detailní reflexi, zaměřím se proto jen na několik postřehů. Na prvním místě jde o název knihy, který odkazuje k fenoménu kompetitivních situací spojených s kompromisy: abychom ochránili lidské životy, musíme utlumit ekonomiku, máme-li omezené množství ochranných zdravotnických pomůcek, musíme je poskytnout jen někomu,[43] David Černý v monografii zkoumá podobnou situaci při poskytování léčby.

Úvahy o tom, kdo je vítěz a kdo je poražený v současné krizi způsobené covidem-19 nás však mohou přivést k obecnější úvaze o liberálních demokraciích v současném globalizovaném světě, které samotné vycházejí z toho, že *některé skupiny obyvatel jsou vítězové a další část společnosti jsou poražení*. Takto ostatně nedávno vysvětloval nárůst populismu v posledních letech současný americký filosof Michael Sandel.[44]

V první kapitole s názvem *„Lidská práva v současné situaci"* poukazuje Michal Šejvl na různá úskalí klasických lidskoprávních doktrín *(jakými jsou princip proporcionality nebo pozitivní závazky států)* aplikovaných v situaci, kdy se dominantním úkolem státu stává zajištění bezpečnosti. Kapitola končí důležitým varováním: *„Stejně jako se policejní opatření v moderním smyslu zrodila (minimálně ve Francii a Německu) jako výjimečné nástroje reagující na válku (náboženskou válku ve Francii a třicetiletou válku ve střední Evropě) a dala vzniknout policii jako takové, mohou i nástroje zrozené z ‚války proti viru' zapříčinit vznik nových policejních nástrojů (zejména těch ‚chytrých' a vybavených umělou inteligencí), jejichž charakter ještě není předmětem ani našich nejhrůznějších nočních můr."*[45] Petr Agha v následující kapitole rozvíjí Derridovu interpretaci starořeckého pojetí farmakonu známého z Platónových dialogů. Farmakon znamená lék, ale také jed, a tento protiklad představuje zajímavý základ dalších úvah: farmakonem může být i vyhlášení výjimečného stavu ve vztahu k řešení krize.[46] Tomáš Sobek v kapitole s názvem: *„Jaké je to být odepsaný"* argumentuje s odkazem na etické teorie, že současné státy musejí brát ohled na každého člena společnosti, přičemž ti, jejichž nároky převáží, budou „vítězové", nad zbylými, kteří budou „poražení". I poražení však mají jistotu, že jejich nároky nebudou státem ignorovány *(a nestanou se tedy odepsanými)*.[47]

---

[43] ŠEJVL, Michal: Předmluva. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana,

[44] SANDEL, Michael: The Tyranny of Merit. What's Become with the Common Good? Allen Lane, Penguin Books. 2020, str. 17 a násl.

[45] ŠEJVL, Michal: Lidská práv v současné době. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, str. 26.

[46] AGHA, Petr: Farmakon. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, str. 31.

[47] SOBEK, Tomáš: Jaké je to být odepsaný. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, str. 43.

Jana Kokešová se věnuje problému, zda podnikatelé mají morální nárok na náhradu vzniklé újmy ze strany státu. Odpovídá, že podnikatelé morální právo na náhradu újmy nemají, ovšem na druhou strany by stát měl mezi různými skupinami obyvatel zajistit jisté narovnání vztahů, k jejichž vychýlení došlo v důsledku opatření, které přijal za účelem boje proti pandemii.[48]

David Černý si v závěrečné kapitole nazvané *„Alokace na základě věku a diskriminace"* klade otázku, zda alokace zdrojů na základě věku pacientů představuje vždy diskriminaci. Dovozuje, že zvýhodnění mladších pacientů v některých jasně definovaných příkladech diskriminaci nepředstavuje.[49] Podle autora, „Je-li věk chápán jako faktor určující míru špatnosti smrti a komparativně jako rozdíl ve špatnosti smrti u dvou pacientů se stejnou prognózou přežití, potom rozhodnutí lékařů upřednostnit pacienta mladšího nepředstavuje přímou diskriminaci."[50]

Kniha neodpovídá na to, kdo je vítězem a kdo je poraženým v současné krizi způsobené covidem-19. Názor si však každý čtenář může učinit sám. Z mnoha myšlenek, které v knize nalezne, bych na závěr připomněl dvě: v textu Jany Kokešové je naznačováno, že stát není v antagonistické pozici vůči svým občanům, stát totiž jsou samotní občané.[51]

Petr Agha a Michal Šejvl ve svých kapitolách připomínají Agambenovu hrozbu normalizace výjimečného stavu.[52] Pandemie vyžaduje přijetí krizových opatření, o tom není pochyb, jejich přetrvávání v čase však nemůže být zcela nezávislé na vůli těch, jimž působí omezení a zároveň k jejichž ochraně směřuje.

Pavel Ondřejek

---

[48] KOKEŠOVÁ, Jana: Morální nárok na finanční satisfakci. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, str. 45.

[49] ČERNÝ, David: Alokace na základě věku a diskriminace. In: ŠEJVL, Michal, AGHA, Petr, SOBEK, Tomáš, KOKEŠOVÁ, Jana, ČERNÝ, David: Vítězové a poražení: Právní a etické problémy současné koronakrize. Praha: Ústav státu a práva Akademie věd ČR, 2020, str. 59.

[50] Ibid., str. 84.

[51] KOKEŠOVÁ, Jana: Morální nárok na finanční satisfakci…, str. 55.

[52] AGHA, Petr: Farmakon…, str. 34, ŠEJVL, Michal: Lidská práv v současné době…, str. 16.